

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Василини Світлани Іванівни «Психолого-педагогічні умови
правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних
зкладів», подане на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Ступінь актуальності обраної теми

Виконане дослідження беззаперечно затребуване сьогоднішнім і є відповіддю на виклики часу. В умовах глобалізації та інформатизації світу, значних змін в економічному і політичному житті України, виникла гостра проблема радикальної перебудови освітньої мережі, одним із найбільш актуальних завдань якої є формування освіченої, компетентної особистості з інноваційним типом мислення, здатної діяти в динамічно змінюваному світі, готової до творчої діяльності, самореалізації та самовдосконалення. Неабияке місце у цьому процесі посідає правова підготовка майбутніх фахівців, високий рівень якої уможливорює прийняття конструктивних рішень в ситуації вибору, здатність до співпраці, сприяє розвитку почуття відповідальності за свою власну долю і долю країни.

Нині ця складова професійної підготовки є загально визнаною, а її зміст розглядається як важливий елемент соціальної моделі сучасного суспільства.

Неможна обійти увагою факт, що проблеми правової компетентності, особливості правової підготовки учнів, зокрема учнів ПТНЗ, тривалий час не привертала особливої уваги вітчизняних науковців. Її призначення зазвичай розглядалося виключно у вузькому контексті, ґрунтувалося на висвітленні загальних понять про правову систему, окремих законів, що регулюють права і свободи її громадян. Натомість це призначення значно ширше, оскільки покликане забезпечити формування у майбутніх фахівців активної життєвої позиції в соціально-правових процесах суспільства, розвиток правової свідомості майбутніх фахівців як системи юридичних знань, умінь, навичок і

ціннісних орієнтацій, правових настанов, що регулюють поведінку особистості в юридично значимих ситуаціях.

Зважаючи на вищевикладене, дослідження Васи́лини Світлани Іванівни «Психолого-педагогічні умови правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів» є актуальним і своєчасним.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій С.І. Васи́лини дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Ґрунтовне вивчення джерельної бази (357 найменувань, із них 10 – іноземними мовами), здійснене здобувачкою, дало змогу достатньо переконливо висвітлити аксіологічний, системний, психолого-педагогічний аспекти досліджуваної проблеми; розкрити наукові підходи до змісту поняття «правова підготовка» як складової професійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів. Такий системний аналіз наукових джерел став підґрунтям для методичних засад дослідження; дав можливість уточнити базові поняття, їх взаємозв'язки та взаємозумовленість, розкрити сутність правової підготовки та особливості її реалізації в учнів ПТНЗ.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними були аналіз і узагальнення емпіричних даних і теоретичних положень, порівняльний аналіз, теоретичне моделювання, а також аналіз і синтез; методи теоретичного узагальнення, систематизація, проектування, спостереження, анкетування тощо.

Не викликають сумніву висновки та рекомендації, викладені у дисертації, оскільки вони були опрацьовані з урахуванням вимог когнітивного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного підходів до розв'язання досліджуваної проблеми.

Наукові положення, структурно-функціональна модель, а також авторська методика та навчально-методичне забезпечення курсу «Основи правових знань», методичні рекомендації та матеріали для учнів і викладачів ПТНЗ щодо вдосконалення правової підготовки, а також методика комплексного оцінювання правової підготовки учнів використовуються в освітньому процесі професійно-технічних навчальних закладів Київської, Львівської та Одеської області, зокрема, Київського ДНЗ МВПУ автомобільного транспорту та будівельної механізації, Львівських ДП МВПУ автомобільного транспорту та будівництва та

МВПУ залізничного транспорту, Золочівського професійного ліцею, Угнівського аграрно-будівельного ліцею, Стрийських ВПУ (№ 8, № 34; № 35 та ВХПУ), НМЦ ПТО у Львівській області, Нововолинського ВПУ, Луцького ВПУ будівництва та архітектури, ДПТНЗ Луцьке вище училище, Одеське професійне училище залізничного транспорту та будівництва, Одеське професійно-технічне училище машинобудування, Одеське ВПУ автомобільного транспорту.

Дисертацію С.І. Василюк написано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній табличні матеріали.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Рівень апробації результатів дослідження є також належним і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Достовірність і новизна результатів, проведеного дослідження, забезпечені комплексною дослідницькою методологією, обґрунтованістю вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнювальних методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів, а також всебічною апробацією здобутків на науково-комунікаційних заходах різного рівня, практичним застосуванням.

Дисертанткою розкрито особливості й *конкретизовано* концептуальні підходи правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів; теоретично *обґрунтовано* психолого-педагогічні умови та *розроблено* модель правової підготовки учнів ПТНЗ, що дає можливість підвищення професійно-правової компетентності випускників. Важливим науковим кроком було обґрунтування змісту та розроблення методики правової підготовки кваліфікованих робітників будівельних і транспортних професій. У процесі дослідження було *систематизовано* інноваційні методи й *уточнено* кваліфікаційні вимоги до професійно-правової підготовки учнів ПТНЗ, структуровано її критерії, показники та рівні. Подальшого розвитку набуло поняття «правова підготовка учнів ПТНЗ» на основі визначених компонентів.

Слід наголосити, що рецензована праця сприяє пошуку шляхів вирішення важливої дослідницької проблеми – формування складових професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника будівельних і транспортних

професій. Це стає підґрунтям для практичної модернізації професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в Україні з урахуванням європейських та світових тенденцій. Дослідницькі результати важливі для концептуального вдосконалення законодавства професійної освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях

Основні положення дисертації С.І. Василюни відображено у 32 публікаціях, із яких 30 одноосібних, у тому числі 2 посібники, 13 статей (із них 5 – у вітчизняних наукових фахових виданнях, 1 – в іноземному періодичному виданні), 17 тез і матеріалів конференцій. Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях.

Проміжні і кінцеві результати дослідження публікувалися впродовж 2011–2015 рр.

Структура, зміст, результати дослідження, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і відображають основні положення дисертації.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів» викладено теоретичні основи правової підготовки учнів ПТНЗ; проаналізовано базові поняття дослідження, висвітлено історичні передумови досліджуваного явища, виявлено особливості та сучасні концептуальні підходи до правової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах профтехосвіти.

Не заперечує висновок дисертантки, що для сучасної людини суспільна значимість правової освіченості зумовлює потребу поширення правових понять у виробничу сферу, вироблення професійно-правових умінь, поглибленого вивчення окремих професійно спрямованих аспектів національного законодавства та міжнародного права. Важлива роль у цьому процесі належить правовій підготовці майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ.

Результати ретроспективного аналізу правової підготовки майбутніх фахівців засвідчили, що видатні педагоги минулого надавали суттєвого значення вивченню правознавчих предметів.

Обґрунтовано триєдине завдання правової підготовки – освітнє, розвивальне та виховне. Окрім того було здійснено аналіз стану й особливостей правової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у системі професійної

освіти, що дало можливість виявити напрями цієї підготовки, передусім через посилення її професійної спрямованості, з'ясування психолого-педагогічних механізмів засвоєння навчального матеріалу учнями, визначення педагогічно доцільних інноваційних методів і технологій його вивчення тощо..

У другому розділі «Методичні основи правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів» визначено структурні компоненти та представлено модель правової підготовки учнів ПТНЗ, обґрунтовано психолого-педагогічні умови цієї підготовки учнів й висвітлено авторську методику вивчення курсу «Основи правових знань».

На основі теоретичного аналізу досліджуваної наукової проблеми дисертантка визначає компоненти правової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема, мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-поведінковий, особистісно спрямований, компетентнісно-результативний та виявляє провідні завдання, що покладаються на неї. З метою конкретизації авторського задуму дослідницею представлено Модель правової підготовки учнів ПТНЗ, що містить п'ять блоків, розроблену на основі аналізу професійно-правових відносин майбутніх кваліфікованих робітників і прогнозу розвитку їхньої професійно-правової компетентності,.

До беззаперечних результатів дослідження можна віднести виокремлення й обґрунтування чотирьох психолого-педагогічних умов, що відображають ресурси і провідні чинники, позитивно впливають на взаємодію елементів системи правової підготовки, підтримуючи оптимальну організацію навчально-виховного процесу ПТНЗ, оновлення змісту навчання, надання йому професійно спрямованого характеру. Дисертантка доводить необхідність цілеспрямованого підвищення мотивації учнів щодо правової підготовки, що активізує навчально-пізнавальну діяльність; абсолютно аргументовано наголошує необхідність урахування особливостей професійної освіти у процесі правової підготовки; розкриває роль співпраці із соціальними партнерами (правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, роботодавцями тощо) у здійсненні правового виховання та обґрунтовує необхідність удосконалення навчально-методичного забезпечення курсу «Основи правових знань» відповідно до профілю професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Логічним завершенням другого розділу є авторська методика вивчення предмета «Основи правових знань» у ПТНЗ орієнтована на здійснення системного педагогічного впливу щодо формування професійно-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників із професій будівельного і транспортного профілів.

Дослідницькі кроки – створення моделі, обґрунтування психолого-педагогічних умов її реалізації та розроблення авторської методики – дали можливість усунути низку виявлених суперечностей та на прикінцевому етапі експериментального дослідження співставити реальний стан із бажаним.

У третьому розділі «Перевірка ефективності психолого-педагогічних умов правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів» викладено методику дослідження, критерії та показники правової підготовки, перебіг і результати дослідно-експериментальної перевірки ефективності психолого-педагогічних умов і моделі правової підготовки учнів ПТНЗ.

У цьому розділі увагу привертають дві взаємопов'язані позиції. По-перше, це підтвердження актуальності й доцільності обраної проблеми та виявлення низки навчально-методичних недоліків у традиційній системі правової підготовки на констатувальному етапі експерименту. По-друге, це перевірка гіпотези дослідження, яка підтвердила ефективність запропонованих психолого-педагогічних умов і моделі та доцільність авторської методики.

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях після окремих масивів інформації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи теоретичне і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Гіпотеза дослідження є одним із методів розвитку наукового знання, що завжди передбачає пошук нового в науці та практиці, певний оптимальний варіант із кількох можливих, коли передбачається найбільш ефективний засіб розв'язання педагогічних завдань, які з умов є провідними, похідними або коригуючими. На нашу думку, гіпотеза рецензованого дослідження сформульована як перелік психолого-педагогічних умов, що унеможлиблює визначення у повному обсязі вагомості впроваджених впливів на формування досліджуваної якості.
2. Схвалюючи загалом підхід дисертантки щодо розроблення моделі правової підготовки учнів ПТНЗ та психолого-педагогічних умов, які забезпечують її ефективність та дієвість, вважаємо, що не зрозуміли залишається їх супідрядність, підпорядкованість та взаємозалежність. Оскільки у тексті дисертації та на схемі (рис. 2.1) вони виглядають відокремлено, блоки моделі не відображають зв'язок із відповідними педагогічними умовами. У тексті та на схемі опис компонентів правової

підготовки та рівні їх виявлення знаходяться у різних місцях.

3. Дисертанткою здійснено аналіз психолого-педагогічних праць вітчизняних авторів з проблеми дослідження. На нашу думку, більш детального висвітлення вимагає аналіз зарубіжного досвіду правової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників та визначення раціональних ідей для їх запровадження у навчально-виховний процес вітчизняних професійно-технічних навчальних закладів.
4. Оскільки експеримент здійснювався з достатньо великою групою учасників, у 14 професійно-технічних навчальних закладів трьох областей України, провести самостійно усю експериментальну діяльність дисертантка, очевидно, не мала можливості, отже до роботи залучалися викладачі цих закладів. Вважаємо, для забезпечення більшої достовірності доцільно було розкрити методикау їх підготовки для участі в експерименті.
5. Здійснена перевірка ефективності запропонованих психолого-педагогічних умов правової підготовки учнів ПТНЗ набула би значно більшої аргументованості за умови чіткого окреслення вимог до контингенту учасників експерименту, обґрунтування поділу груп на експериментальні й контрольні.
6. На нашу думку, доцільно було би більш детально представити результати констатувального та формувального етапів експерименту, зокрема висвітливши механізм отримання узагальнених результатів вимірювання рівнів компонентів правової підготовки учнів ПТНЗ (оскільки у процесі вимірювання кожного компонента було використано декілька методик) та посилити якісний аналіз здобутих результатів.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження і є приводом для наукової дискусії.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації С.І. Василюни.

Загальний висновок

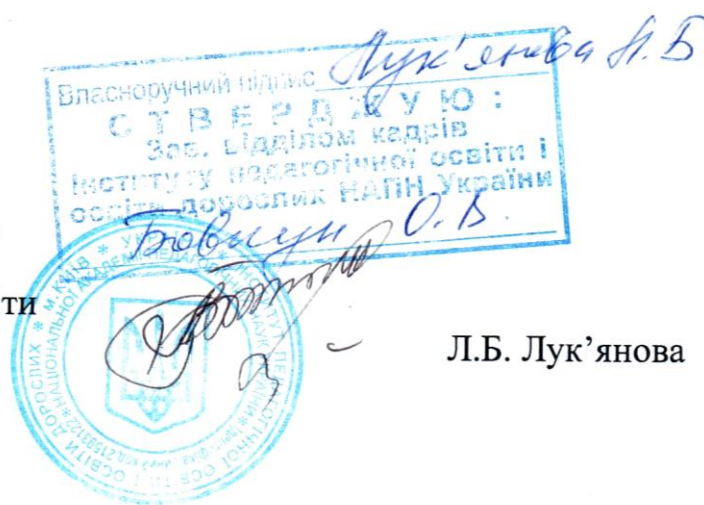
Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Світлани Іванівни Василюни «Психолого-педагогічні умови правової підготовки учнів професійно-технічних навчальних

закладів» є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Враховуючи актуальність, новизну, значущість результатів дослідження для теорії та методики професійної освіти, рецензована дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та іншим інструктивним вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор Василюк Світлана Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України



Л.Б. Лук'янова